

DN.

DEBATT

”Utan hjärna stannar skogen”

De som skapat sagan och filmen "Ronja - rövardotter" har nog inte studerat hjärnans struktur och funktion. De tycks i alla fall förstå den fronto- limbiska hjärnans betydelse. Rumpnissarna i filmen är varelser med en rudimentär fronto- limbisk hjärna. Jämfört med människor är de därför fattiga på fantasi och känslor.

Astrid Lindgren har berättat att när hon skriver låter hon figurerna komma fram och bete sig som de vill. "Då visar det sig att den där Ronja är ganska klok." En dag när Ronja tillsammans med sin vän Birk har mött rumpnissarna gör denne reflexionen: "Utan hjärna stannar skogen."

drogfri vård

Psykiatrer borde försöka förstå innebörden i Birks ord. De borde också lyssna till alla de patienter som fått neuroleptika och som klagar: "Jag är en zombie, en robot, en levande död." Den förlust av "liv" som patienterna försöker förklara är detsamma som Birk talar om. Utan fronto- limbisk hjärna - dvs utan skapande, fantasi och känsla - "stannar skogen" och världen blir öde och död.

Schizofreni kallas "en gåta" och sägs vara psykiatrens "nyckelproblem" och dess "största utmaning". Varför förstörs systematiskt den viktigaste kunskapskällan om vi verkligen vill veta? Med neuroleptika förstörs den fronto- limbiska hjärnan, dvs själva förståelsens och forskningens organ, hos dem som på grund av egen erfarenhet skulle kunna hjälpa till att förklara vad schizofreni är.

Eftersom neuroleptika oftast visar sig vara "a one way-street" försvinner de flesta öppen bort från oss. De göms och glöms. Vi får aldrig veta vad de och vi förlorat. Vi står där med vår undran: "Vad blev det av all längtan som inte fann sitt mål?" Desto större är skälen att lyssna till undantagsmänniskor som återvänt och kan berätta med insikt.

Nyligen talade jag i telefon med en kvinna som för några år sedan, kring 20 års ålder, var svårt schizofren. Hon var bland dem som enligt psykiatrer har sämst prognos och som måste påtvingas neuroleptika. Hon klarade sig dock bort från väng. Nu talade hon om vad insikt är, om vad som händer i hennes kropp när hon har en ny idé.

Neuroleptika påverkar psyket genom att blockera nervimpulser i hjärnans frontallob och limbiska system. Hur detta sker beskrevs i två föregående artiklar, publicerade 23/8 och 24/8. I den sista av tre artiklar av docent Lars Mårtensson illustreras den fronto- limbiska hjärnans betydelse. En person med erfarenhet av neuroleptika berättar om medicinernas verkningar.

Hon berättade om en bok hon läste, *Modet att skapa* av Rollo May. Han skriver om identifiering som nödvändig för skapande - "absorption, att gå upp i, att vara helt engagerad" - och beskriver de kroppsliga förändringarna i sådana stunder: "ökad puls, förhöjt blodtryck, intensivt seende..."

Kvinnan kommenterade: "Det stämmer ju med min erfarenhet: Man ser klarare, hör bättre, minnet är perfekt." Rollo May fortsatte: "Vi ser samma bild... samma energiladdning av organismen... som vid ångest och fruktan. Men (det vi känner i stunder av skapande och insikt) är inte ångest och fruktan. Det är glädje... det slags glädje som beror på förhöjt medvetande, som åtföljer förverkligande av möjligheter."

Rollo May och kvinnan beskriver här det som utmärker oss människor: skapande, grunden för frihet och själv-transcendens. Det förutsätter en intakt fronto- limbisk hjärna. Genom att invalidisera den fronto- limbiska hjärnan förstör neuroleptika möjligheten till nya insikter och personlig utveckling, och därmed även möjligheten att

Varelser utan frontallob

□ Människor med skadade frontallober liknar rumpnissarna. Ett symptom på frontallobskada är perseveration. Perseveration innebär att fastna i automatiskt upprepande av samma handling.

Rumpnissarna upprepar enformigt och tanklöst: "Varför då? Varför då? Varför då? Varför då?..." När Ronja, irriterad av det tomma pratet, kastar sin mössa och den råkar hamna rakt över en av de små rumpnissarna förstår han inte alls vad som hänt honom. Han går länge omkring med mössan över sig och tjatar: "Det blev kvelden."

Frontalloberna är nödvändiga för inre föreställningar och bilder. De behövs för den inre värld där vi gör tankeexperiment, de behövs för perspektiv och perspektivskiften. Rumpnissarna med Ronjas mössa över sig ser inte sig själv och sin situation. Han saknar insikt.

Utan frontallober är vi omständigheternas fångar. Vi fastnar i stereotypier och perseverationer och kan styras och formas med beteendeterapeutiska betingningar. Psykiatrer framhåller: "Tack vare neuroleptika blir patienterna manövrerbara."

"Utan hjärna stannar skogen", säger Birk till Ronja när de mött rumpnissarna. Utan frontallober finns ingen frihet, ingen framtid, ingen forskning. Inget skapande. LM

övervinna schizofreni. Enda vägen för en människa ut ur schizofreni är framåt, uppåt. Allt som upplevts under psykosens sammanbrott och medvetandevändningar måste integreras i en högre utvecklad personlighetsorganisation.

Denna kvinna hade erfarenhet av neuroleptika i hög dos men under begränsad tid. Hon räddades med stor svårighet från det psykiatriska systemets tvång. Nu frågade jag henne om medicinerna. Hon utbrast:

- Alla vitala funktioner blir ju bortkollrade. Man är i en situation av oerhörd ångest, stress. Ens kropp och ens hjärna behöver alla resurser för att få något slags grepp om vem man är, vad man gör, att man lever. Hur skall man kunna göra det arbetet - bli frisk, komma i balans, harmoni - när en stor del av ens problemlösningsförmåga är borta då man behöver den mest. Vitala funktioner: fin-koordination, ögon, att se, att tänka, att känna, att få distans, att skapa distans, perspektiv.

- Vad säger du då när en psykiater me-

nar att medicin är nödvändig för "vi kan inte låta henne lida så".

- Lidande! Vad då! Är jag inte patient? Patient betyder väl lidande. Lidande är ju en aspekt av att leva, att vara människa. Då bör man lära sig att vara i lidandet, att leva med det och trots det uppleva andra sidor av livet. Det kan man ju inte om man tar bort lidandet med drogen. Det är ju tortyr!

- Vad är det för tortyr när smärtan och lidandet tas bort?

- Jag vet vad jag vill. Hela jag mobiliseras för att stöta ut det där hemska som trängt in i mig, drogen. Jag vill ju ha allt det som är att vara människa. Om man utgår från att vara schizofren är att vara defekt, skall man inte ta bort ändå mer. Inte göra människor handikappade. Lär dem att leva med sitt handikapp i stället.

Den som sade detta har också gjort skissen längst till höger på denna sida. Hon är i dag en levande, skapande människa och kärleksfull, känslig och lekfull mor till ett fint barn. Givetvis krävs ett intakt limbiskt system för de kroppsliga och känslomässiga omställningarna i samband med havandeskap och barnafödelse, amning och moderskap. Med andra ord: liksom neuroleptika skulle ha förstört hennes andliga och konstnärliga skapande skulle den ha berövat henne den kvinnliga kreativitet som krävs för att ge ett barn vad det behöver.

Att få leva sitt liv med en hel och oförstörd fronto- limbisk hjärna är en mänsklig rättighet som är viktigare och mer grundläggande än någon annan. Utan den är en individs tillvaro inte ett mänskligt liv längre.

Där har vi kontakt med den inre värld där all skapelses källa finns. Astrid Lindgrens ord i artikelns början gav en aning om hur sagorna uppkommer i hennes medvetande, dvs genom hennes fronto- limbiska hjärna. Genom illustrationen "Dansen i medvetandets rum" ser vi att andra former av mänskligt skapande, såsom en tecknings eller en vetenskaplig visions tillblivelse, sker på likartat sätt.

Tack vare den fronto- limbiska hjärnan är människan en skapande varelse med fantasi och känsla. Det är den Birk syftar på när han säger att "utan hjärna stannar skogen". Genom människans fronto- limbiska hjärna kommer det kanske omätbara men väsentliga element in i världen som ibland kallas "ande", ibland "liv", tex när vi säger att det

Dansen i medvetandets rum

□ En dag talade författaren med H om medvetandet. Vi talade om hjärnans frontallob och om förutsättningarna för medvetandets integritet. Vi såg att desintegration och rörelse är en av förutsättningarna för integration och skapande. Under tiden uppstod några skisser i H:s ritblock.

Där skrev hon "Dansen i medvetandets rum".

Det har sagts att nya idéer och insikter inom tex vetenskapen föds företrädesvis på tre ställen: i bädden, i badet, på bussen ("The three Bs: the bed, the bath, the bus"). Där slappnar forskaren av så att den nödvändiga upplösningen i tankeprocesserna kan ske. Berättelsen om hur kemisten Friedrich August von Kekulé upptäckte bensens ringformel lägger ett fjärde B till de tre: framför brasan. Där satt Kekulé halvsovande. För hans inre syn rörde sig ormliknande figurer i slingrande, skiftande former. När en orm slukade sin egen stjärt insåg Kekulé plötsligt att den bilden avslöjade den sökta formeln: de sex kolatomerna i bensen bildar en ring.

Skissen ovan och Kekulés berättelse påminner om sambandet mellan upplösning, rörelse, ljus och skapelse. Skapelsen är inte bara ett övervinnande av kaos, utan kaos är också en förutsättning för skapelsen.

När Pär Lagerkvist skrev "Ångest, ångest är min arvedel..." gav han eko åt en insikt som Kierkegaard förklarade för 150 år se-

dan. Kierkegaard såg att ångest är frihetens följeslagare och hör samman med medvetandet om ansvar och oförverkligade möjligheter.

Schizofreni visar att i ensamhet och rädsla kan ångest och kaos ta överhanden så att själva medvetandets strukturer bryts ned. Författaren: "Psykos är död." H: "Ja, men man kan bli förlöst." När kristendomen talar om kärleken som övervinner allt, kärleken som hör samman med hopp och tro, har den kontakt med en grundsanning som ofta skymms av vetenskapens delsanningar.

Människor med en särskild gåva för inre liv och ljus är mer än andra utsatta för faran att kaos tar överhanden. Men när ensamheten och rädslan övervinnas blir den dynamik som var ett hot mot helheten i stället livgivande. Detta är den sanna vägen, livets väg ut ur schizofreni och kaos. LM

finns "liv" i ett verk eller en verksamhet eller att någon eller något är "levande". Att ta detta från en människa, dvs beröva henne "livet", är ett oerhört brott.

Yttre slaveri och kroppslig tortyr kan inte direkt och obönhörligt tvinga en människa i hennes inre väsen. Sådana förtrycksmetoder är därför i ett väsentligt avseende ineffektiva och godartade jämfört med lobotomi och neuroleptika. Om vi rätt förstår att värdera de extrema brotten mot medmännisklighetens grundlag (crimes against the laws of humanity) skall vi förstå att bruket av vissa moderna psykiatriska metoder kan vara ett större brott och en allvarligare kränkning av offrets integritet än ett mord eller en avrättning.

Det obarmhärtiga, det livs- och människofientliga draget i vårt samhälle framträder särskilt tydligt i institutionernas bruk av neuroleptika, vilket innebär att bara i Sverige 100 000 individer dagligen ges en medicin vars verkan är att reducera och förstöra den fronto- limbiska hjärnan.

För nära 30 år sedan skrev Michael Polanyi en artikel i tidskriften *Science* med titeln "Scientific Outlook: Its Sickness and Cure". Han varnade: "Den makt som teologin hade förr har i dag övertagits av vetenskapen; därför har i vår tid vetenskapen blivit den viktigaste källan till fel (the greatest single source of error)... Jag är övertygad att missbruket av vetenskapen måste bekämpas, både för att skydda andra mänskliga ideal som hotas och för

vetenskapens egen skull, vilken hotar att själv förstöras om den inte kan göras samstämmig med den mänskliga erfarenheten i hela dess vidd."

I denna tredje artikel om schizofreni och neuroleptika har problemet belysts med hjälp av kunskapsformer som psykiatrin inte beaktar. Vi har lyssnat till en sagas visdom och, framför allt, till en person som berättat med ord och bilder om sina erfarenheter. Det är psykiatrens stora misstag och brott att den vägrar att låta sig vägledas av sådan upplysning.

Därför är många människor rädda för psykiatrisk vård. De har god anledning för sin rädsla, särskilt när risk finns för en allvarlig diagnos som schizofreni, som innebär att psykiatrer inte lyssnar utan rutinmässigt genomdriver neuroleptika-behandling, vad än patienten och hans närmaste vill, och utan hänsyn till konstitutionella mänskliga rättigheter. När läkarvetenskapen legitimerar sådan användning av psykofarmaka har den urartat.

Neuroleptika är "effektiva" mot vissa "symtom" genom att reducera och förstöra den fronto- limbiska hjärnans funktioner. Sann hjälp till en medmänniska kräver tvärtom att dessa väsentliga mänskliga funktioner stärks och förbättras.

LARS MÅRTENSSON
med dr, docent, Falkenberg

Debattredaktör: Göran Beckérus
Tel. 08/738 12 19